

Synthese en conclusie

Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit in de eerste twee decennia van deze eeuw (2000-2020)

André van der Laan (WODC), Marinus Beerhuizen (WODC) en Nathalie Boot (CBS)

In deze Monitor Jeugdcriminaliteit (MJC) zijn de ontwikkelingen beschreven in de jeugdcriminaliteit over de periode 2000 tot 2020, met een korte eerste blik op het jaar 2020. Het rapport geeft inzichten in het aantal jongeren in Nederland in de leeftijd 10 tot 23 jaar dat betrokken is (geraakt) bij het plegen van delicten. De indicatoren daarvoor zijn zelfgerapporteerd daderschap, geregistreerde verdachten, strafrechtelijke daders (waarvan strafzaken zijn afgedaan door Openbaar Ministerie (OM) en de rechter, ook wel de zittende magistratuur (ZM) genoemd) en Halt-, OM- en ZM-afdoeningen. En er is een kleine uitstap gemaakt naar slachtofferschap onder minderjarigen. De leeftijdsgroepen die worden onderscheiden zijn twaalfminners (10- tot 12-jarigen), minderjarigen (12- tot 18-jarigen) en jongvolwassenen (18- tot 23-jarigen). De nadruk ligt op de oudste twee leeftijdsgroepen.

Gegevens over verdachten en strafrechtelijke daders bieden inzicht in de jaarlijkse ontwikkelingen onder de totale groep jeugdigen die met politie en justitie in aanraking komt. Overwegend betreft dit de meer ernstige en minder frequent voorkomende feiten. Een aanzienlijk deel van de delicten die jongeren plegen blijft onbekend voor deze officiële instanties, het zogenoemde 'dark number'. Daarom is om de vijf jaar een voor Nederland representatieve groep 10- tot 23-jarigen bevestigd naar hun betrokkenheid bij delinquentie. Deze zelfgerapporteerde delinquentie betreft overwegend lichtere, meervoorkomende feiten, waarvan een groot deel niet wordt signaleerd en ook niet tot vervolging leidt. De bronnen tezamen bieden zicht op de ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit. De ontwikkelingen zijn beschreven voor diverse bevolkingsgroepen (naar leeftijd, demografische kenmerken, gezinskenmerken), voor verschillende geografische delen (buurten, gemeentes en internationaal) en voor verschillende typen delicten (waaronder ernstige geweldsdelicten). Naast de traditionele criminaliteit die merendeels in de fysieke ('offline') wereld worden gepleegd, zijn ook veranderingen over de tijd in cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit beschreven op basis van zelfrapportage, politieregistraties en vonnissen.

De centrale vraag in deze MJC is: hoe heeft de jeugdcriminaliteit in Nederland zich ontwikkeld in de periode 2000 tot 2020/2021 en in het bijzonder de jaren 2015 tot 2020? En welke verschillen doen zich voor naar type bron, bevolkingsgroepen, type delict, of geografische gebieden (in Nederland en ten opzichte van omliggende landen) en naar type afdoening?

Om deze vraag te beantwoorden is een multibronnen en -methode studie uitgevoerd waarmee zowel ontwikkelingen in algemene populatie als in politie- en justitiepopulaties van jeugdigen worden weergegeven. Met deze triangulatie wordt selectiviteit, veroorzaakt door iedere bron apart te bestuderen (zelfrapportage-, politie- of justitiebronnen), gereduceerd. Het betekent echter ook een beperking in de observatieperiode. Het verschilt per bron wanneer cijfers over een jaar definitief zijn. Er gaat immers opsporings- en vervolgingstijd overheen voordat een delictpleger wordt verdacht en als dader wordt gesanctioneerd door de rechter. Dit

verschilt per type delict en prioriteiten die er zijn in beleid, opsporing en vervolging. Daarnaast is er verwerkingstijd voordat registraties zijn verwerkt tot valide statistieken. In de regel wordt een periode van 1 à 2 jaar na een peiljaar genomen voordat criminaliteitscijfers als definitief gezien worden. Recentere cijfers blijken vaak later te moeten worden bijgesteld en zijn daardoor voorlopig. Het meest recente jaar waarover in de meeste bronnen gegevens beschikbaar waren, was 2019. Voor enkele bronnen zijn ook algemene gegevens uit 2020 meegenomen. Zo heeft zelfrapportage van ouderschap ook betrekking op het eerste kwartaal van 2020. Daarnaast zijn voorlopige cijfers over jeugdige verdachten voor heel 2020 meegenomen. Hierbij merken we op dat 2020 vanwege de COVID-19-maatregelen een bijzonder jaar was waarin de activiteiten van Nederlanders veranderden: beperkingen in de openbare publieke ruimte, meer thuis zijn en meer online. De lockdownmaatregelen zullen daarmee ongetwijfeld gevolgen hebben voor de traditionele jeugdcriminaliteit en mogelijk ook voor die criminaliteit gepleegd in het digitale domein. Het jaar 2020 is vanwege de beperkende maatregelen dan ook weinig representatief voor de ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit over een langere periode. Uiteraard vragen de COVID-19-maatregelen ook nader onderzoek, maar daarover gaat deze MJC niet. Zoals gezegd, deze MJC gaat hoofdzakelijk over de periode tot 2020, met uitzondering van zelfrapportage (tot en met het eerste kwartaal van 2020) en algemene cijfers over jeugdige verdachten en de delicten waarvan ze zijn verdacht (voorlopige cijfers over heel 2020).

Om ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit in de MJC te beschrijven worden hoofdzakelijk indicatoren op persoonsniveau gebruikt, waarmee aangesloten wordt bij de persoonsgerichte aanpak van jeugdcriminaliteit van het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV). Daarbij wordt ook rekening gehouden met fluctuaties die zich over de tijd voordoen in de bevolkingsaantallen van jeugdigen. Meer specifiek gaat de MJC over zelfgerapporteerde daders, verdachten en strafrechtelijke daders van misdrijven, en de afdoeningen door politie, Halt, het OM en de ZM. Om ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit op buurtniveau te beschrijven zijn ook incidenten waarbij jeugdige verdachten zijn betrokken bestudeerd.

De gedetailleerde verslaglegging wordt gedaan in zeven empirische hoofdstukken. Na een inleidend redactioneel hoofdstuk met daarin achtergrond en onderzoeksvragen worden door Van der Laan en Beerthuizen de ontwikkelingen in zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit beschreven over de jaren 2005 tot en met het eerste kwartaal van 2020 (hoofdstuk 2). Boot en Kessels gaan in op trends die zich voordoen onder jeugdige verdachten over de jaren 2010 tot 2021 (hoofdstuk 3) en Beerthuizen beschrijft voor de jaren 2000 tot 2020 de ontwikkelingen onder jeugdige veroordeelden en de afdoeningen van jeugdcriminaliteit door politie, OM en ZM (hoofdstuk 4). Vervolgens volgen een aantal verdiepende thematische hoofdstukken. Beerthuizen en Prop beschrijven ontwikkelingen over de tijd in de mate waarin enkele landelijk meetbare factoren die relevant zijn bij resocialisatie (jeugdreclassering, inkomens- en huishoudenspositie) voorkomen bij jeugdige verdachten en veroordeelden in vergelijking tot leeftijdsgenoten in de algemene populatie (hoofdstuk 5). Broere et al. beschrijven ontwikkelingen in de buurten waarin zich incidenten van criminaliteit voordoen waarbij jeugdigen zijn betrokken en gaan na in hoeverre er sprake is van veranderingen in concentratie van dergelijke incidenten. Tevens beschrijven zij de ontwikkelingen in Nederland in internationale context (hoofdstuk 6). Hesseling et al. bieden inzicht in de mate waarin in de politieregistraties met de Landelijke Cybercrime Query (LCQ) cybercriminaliteit (waarbij het cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit betreft) wordt gedetecteerd waarbij jeugdigen als verdachten zijn geregistreerd (hoofdstuk 7). Tot slot gaan

Zeijlmans en Van der Laan aan de hand van een kwalitatieve analyse van vonnissen van jeugdige daders van cybercriminaliteit die voor de rechter zijn verschenen in op ontwikkelingen in de kenmerken van deze zaken in de jaren 2010, 2015 en 2019 (hoofdstuk 8).

In dit hoofdstuk maken we de balans op en nemen we de ontwikkelingen die zijn gesignaleerd samen. We beschrijven eerst de ontwikkelingen in het algemeen over de langere periode van 2000-2020. Vervolgens worden recente ontwikkelingen voor de periode 2015 tot 2020 beschreven voor verschillende bevolkingsgroepen, geografische eenheden (buurten, gemeenten en internationaal) en typen delicten. Daarbij gaan we ook in op actuele ontwikkelingen als wapenbezit en -gebruik onder jongeren en op cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit. Daarna komen ontwikkelingen door de tijd heen in de strafrechtketen en in afdoeningen door politie- en justitie aan de orde. Hier wordt de trechterwerking door de strafrechtketen duidelijk. Ook krijgen we zicht op ontwikkelingen in de ernst van de jeugdcriminaliteit. Tot slot volgt een conclusie.

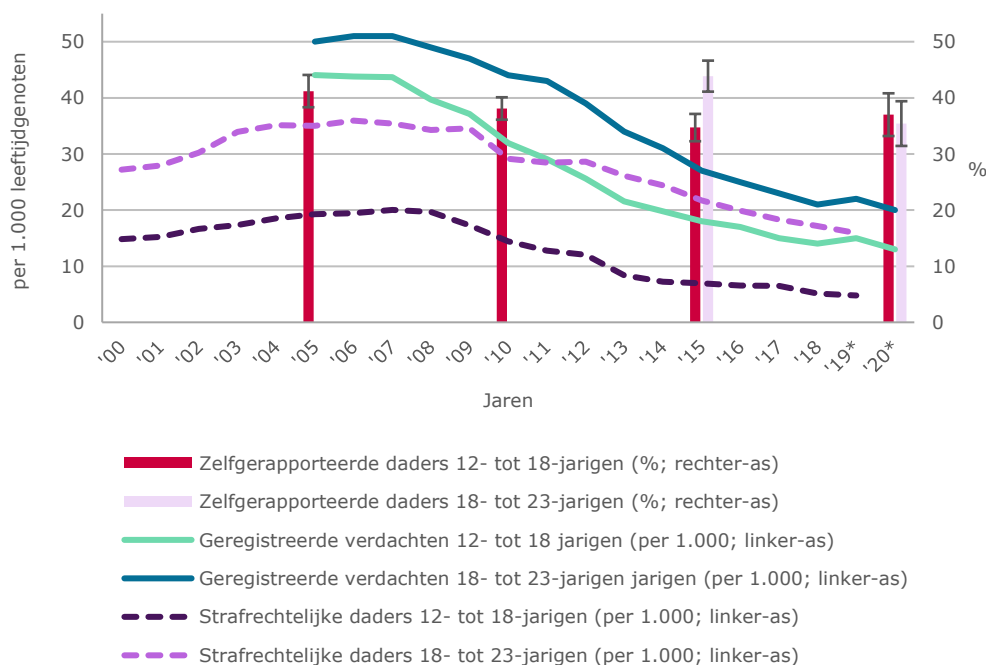
Langetermijnontwikkelingen (2000 tot 2020/2021)

De daling in de jeugdcriminaliteit vanaf de piek in 2007/2008 lijkt vanaf 2018/2019 te stagneren, maar zet in 2020 weer door. Het is te vroeg om te stellen dat de daling in jeugdcriminaliteit continueert, stagneert of omslaat, mede omdat 2020 vanwege COVID-19-maatregelen een apart jaar is.

In figuur 1 worden de ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit voor minderjarigen en jongvolwassenen gegeven op basis van zelfrapportage politie- en justitiecijfers. Het algemene beeld is dat de jeugdcriminaliteit in de jaren 2015-2020 lager ligt dan in de periode ervoor.

De daling uit eerdere jaren met name onder de *minderjarigen* lijkt vanaf 2018 enigszins te stagneren. Het percentage zelfgerapporteerde minderjarige daders in 2020 is gelijk aan dat van 2015. Het aandeel verdachten onder minderjarigen neemt in 2019 zelfs iets toe, maar in 2020 weer af. De daling in het aandeel strafrechtelijke daders onder minderjarigen continueert wel.

Figuur 1 Ontwikkelingen jeugdcriminaliteit voor minderjarigen en jongvolwassenen in de periode 2000-2020*

* Voor BVH en OBD voorlopige cijfers; MZJ in 2020 alleen eerste kwartaal dataverzameling.

Bron: MZJ (zelfrapportage 2005/2010/2015/2020; inclusief 95%-betrouwbaarheidsinterval), BVH (geregistreerde verdachten 2005 tot 2021), OBD (strafrechtelijke daders OM en ZM 2000 tot 2020).

Onder de *jongvolwassenen* neemt het aandeel verdachten in 2019 iets toe, maar vervolgens neemt ook dat weer af in 2020. Het aandeel zelfgerapporteerde daders onder jongvolwassenen ligt in 2020 lager dan in 2015 en het aandeel strafrechtelijke daders laat tot 2020 jaarlijks een afname zien. Aangezien 2020 door de COVID-19-maatregelen en de daarmee gepaard gaande lockdowns een bijzonder jaar is voor ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit en de verdachtencijfers over 2020 voorlopig zijn, is het te vroeg om te concluderen of de daling continueert of stagneert, of dat de opleving van het aantal verdachten uit 2019 mogelijk omslaat.

Jeugdcriminaliteit is onder alle leeftijdsgroepen in de jaren 2015-2020 lager dan in de periode daarvoor; wel zijn er verschillen tussen leeftijdsgroepen en bronnen. De afname in geregistreerde criminaliteit is in de periode 2015-2020 het sterkst onder jonge minderjarigen.

Het aandeel jeugdigen dat zelf een delict rapporteert is onder twaalfminners en minderjarigen in het eerste kwartaal van 2020 niet verder afgenomen, terwijl onder jongvolwassenen het aandeel lager is dan ten opzichte van 2015. Hierbij merken we op dat het met name in 2020 om kleine aantallen jongeren gaat, waardoor voorzichtigheid is geboden bij conclusies over de ontwikkelingen in de tijd. Het aandeel verdachten en strafrechtelijk daders laat onder alle leeftijdsgroepen een daling zien, met uitzondering van de lichte toename in 2019 voor verdachten. De sterkste afname vindt plaats tot 2016 en vlakt daarna af, met een lichte toename in 2019 die daarna weer inzakt tot onder het niveau van 2018.

In de periode 2015 tot 2020 is de afname in de jongste groep minderjarige verdachten en strafrechtelijk daders (d.w.z. 12-tot 16-jarigen) sterker dan onder 16- en 17-jarigen. Dit kan het gevolg zijn van een afname in de jeugdcriminaliteit, maar ook van een (verdere) verschuiving naar een buitenstrafrechtelijke afdoening bij zestienminners. Voor minderjarigen is namelijk de afgelopen tien jaar meer ingezet op buitenstrafrechtelijke afhandeling van zaken, zoals eerder een civielrechtelijke aanpak en Halt-afdoeningen (welke stabiel blijven in aantal in recentere jaren, zie ook verderop).

Daarnaast zijn de werkprocessen van de politie ook veranderd voor jeugdige verdachten (bijvoorbeeld de introductie van de Salduz-regeling in 2010 en de ZSM-werkwijze in 2013 of het niet meer in één registratie registreren van delicten die met elkaar verband houden sinds juli 2018). Deze veranderingen in aanpak hebben mogelijk effect gehad op de ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit over de langere termijn, waarbij de Salduz-regeling specifiek gevolgen heeft gehad voor minderjarigen en de ZSM voor jongvolwassenen, aldus Van Ham et al. (2017). Kortom, zowel de zelfgerapporteerde als de geregistreerde jeugdcriminaliteit ligt in de periode 2015 tot 2021 voor alle leeftijdsgroepen op een lager niveau dan in de jaren voor 2015. Bij minderjarigen en jongvolwassenen is in 2019/20 een lichte toename te zien ten opzichte van het jaar ervoor, maar gevolgd door een afname in 2020.

Kortetermijnontwikkelingen (2015 tot 2020)

Vervolgens zijn voor de recente periode 2015 tot 2020 ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit onderzocht voor verschillende bevolkingsgroepen (naar sekse, herkomstgroep, huishoudenssituatie e.d.), verschillende regio's (buurten, gemeenten en internationaal) en naar verschillende typen delicten.

De jeugdcriminaliteit is in de jaren 2015 tot 2020 onder de meeste onderscheiden bevolkingsgroepen (naar sekse, migratieachtergrond, huishoudenkenmerken, participeren in school of werk) afgenomen. De dalende trend is niet binnen alle groepen even sterk. Bij enkele groepen stagneert in 2019 de jaarlijkse afname in jeugdige verdachten van een misdrijf, maar het niveau ligt nog steeds onder dat van 2015.

In de jaren 2015 tot 2020 zien we onder de meeste onderscheiden bevolkingsgroepen een afname in het aandeel verdachten en strafrechtelijke daders. In 2019 ligt het aandeel verdachten bij sommige groepen iets hoger dan in 2018. Dit doet zich sterker voor bij minderjarigen dan bij jongvolwassenen. Desondanks ligt het niveau bij alle groepen nog steeds onder dat van 2015.

Wel verschillen de dalende trends als we kijken naar verschillende bevolkingsgroepen en naar verschillende fasen in de keten. De daling in zelfgerapporteerde delinquentie en verdachten zet door onder minderjarige en jongvolwassen vrouwen. Ook is tot aan 2019 sprake van een afname in het aandeel verdachten onder jongvolwassen schoolverlaters, schoolgaande jongvolwassenen met een inkomen en werkende jongvolwassenen.

De afname in de periode 2015 tot 2020 is onder sommige groepen sterker dan onder andere groepen. Zo neemt, bijvoorbeeld, onder jongeren met een Marokkaanse en Turkse migratieachtergrond het aandeel verdachten sterker af dan onder

jongeren met een andere migratieachtergrond. Ook neemt het aantal jongvolwassen verdachten onder alleenstaanden met kind sterker af dan in andere huishoudelijke samenstellingen.

De daling lijkt in 2019 te stagneren onder minderjarige jongens (volgens zelfrapportage en verdachtenregistraties). En hoewel het niveau nog altijd lager ligt dan in 2015, is in 2019 het aandeel jeugdige verdachten iets hoger dan in 2018 voor minderjarigen en jongvolwassenen ongeacht migratieachtergrond. Dit geldt ook voor minderjarige schoolverlaters, werkende minderjarigen en onder minderjarigen in alle onderscheiden inkomensgroepen. Verder neemt onder de minderjarigen die wonen in een instelling (waartoe ook justitiële jeugdinrichtingen en penitentiaire inrichtingen worden gerekend) het aandeel verdachten niet af, maar zelfs iets toe in 2019. Onder jongvolwassenen is dit aandeel stabiel over de tijd. Het vraagt nader onderzoek om dit goed te kunnen duiden.

Kortom, in de meeste onderscheiden bevolkingsgroepen is de jeugdcriminaliteit in 2019 afgenomen ten opzichte van 2015. De afname is niet bij iedere groep gelijk. Binnen sommige groepen neemt de jeugdcriminaliteit sneller af dan onder andere. Bij enkele groepen lijkt de daling in 2019 te stagneren ten opzichte van 2018, maar is het niveau nog altijd onder dat van 2015.

Het aantal door politie en justitie geregistreerde verdachten c.q. daders van jeugdcriminaliteit is in de periode 2015 tot 2020 in vrijwel alle gemeenten afgenomen. Er is variatie in de sterkte van de daling naar gemeentegrootte en op buurtniveau.

In de G4 is het aantal minderjarige verdachten sterker afgenomen dan in Nederland als geheel. Het aandeel verdachten onder jongvolwassenen is in alle G25 steden afgenomen. Wel blijkt met name in de G4 in 2019 sprake van een lichte toename in minderjarige en jongvolwassen verdachten ten opzichte van 2018. Buiten de G4 zijn ook enkele uitschieters naar boven in het aandeel verdachten onder jeugdigen, zoals in Tilburg en Breda onder de minderjarigen en Maastricht voor de jongvolwassenen (hoofdstuk 3 deze MJC).

Op buurtniveau neemt de jeugdcriminaliteit in het algemeen ook af, ook in buurten met een hoge concentratie jeugdcriminaliteit (de top-1%, top-10% en top-20%). Over het algemeen neemt de jeugdcriminaliteit in buurten met een hoge concentratie van incidenten met jeugdige verdachten evenredig af met de landelijke trend, hoewel er wel variatie is. In sommige buurten en steden is geen afname of zelfs een (lichte) stijging in 2019 ten opzichte van 2015 in het aantal incidenten waarbij een jeugdige verdachte is betrokken.

Uitgesplitst naar type delict zijn er ook verschillen in ontwikkelingen tussen buurten (hoofdstuk 6 deze MJC). Zo zijn drugs- en wapenincidenten met een jeugdige verdachte sterk geconcentreerd in een klein aantal buurten. Ook geldt de algemeen dalende landelijke trend niet voor deze type delicten. Het aantal incidenten met een jeugdige verdachte van drugs- of wapendelicten in die buurten is in de periode 2015 tot 2020 niet afgenomen ten opzichte van 2010. In 2019 is er sprake van een (lichte) toename van incidenten van drugs- en wapendelicten waarbij jeugdigen als verdachten waren betrokken. Omdat het hier over incidenten en niet over unieke verdachten gaat, is niet duidelijk of dit betekent dat in absolute aantallen er meer drugs- of wapenincidenten met een jeugdige verdachten zijn, of dat de toename het resultaat is van afzonderlijke registratie van delicten in incidenten die eerst tezamen onder één registratie werden geregistreerd.

In internationaal perspectief is in Nederland sinds 2015 sprake van een sterkere daling van het aandeel geregistreerde verdachten onder minderjarigen dan in de omliggende landen.

De daling in (geregistreerde) jeugdcriminaliteit in de afgelopen decennia is niet uniek voor Nederland, maar wordt ook internationaal gesignaleerd. Er zijn wel verschillen tussen landen, onder andere in wanneer de daling inzet, hoe sterk deze is en in de bevolkingsgroepen waarin de daling zich lijkt voor te doen (Anderseet al., 2016; Rokven, Beerhuizen, & Van der Laan, 2018). In vergelijking met omliggende landen is het aandeel geregistreerde minderjarige verdachten in Nederland sinds 2008 sterker afgenomen. Met name vanaf 2015 is sprake van een sterkere afname in Nederland dan in Duitsland en Luxemburg, terwijl in België en Frankrijk het aandeel verdachten onder minderjarigen in die periode redelijk stabiel blijft.

De internationaal gesignaleerde daling betreft niet alleen verdachten. Ook onderzoek waarin zelfrapportagedata zijn gebruikt laat zien dat er internationaal sprake is van een afname in delinquentie onder jongeren (over de periode 1992 tot 2016, recentere gegevens zijn er niet; Fernández-Molina & Gutiérrez, 2020).

Zelfgerapporteerd daderschap is voor de meeste delictcategorieën in 2020 onder minderjarigen gelijk aan 2015, met uitzondering van lichte vermogensdelicten welke toenemen, en delicten gerapporteerd door jongvolwassenen welke zijn afgenomen. De afname in geregistreerde jeugdcriminaliteit in de periode 2015 tot 2020 betreft de meeste typen delicten, behalve lichte vermogensdelicten door minderjarigen, (vuur)wapendelicten bij minderjarige en jongvolwassen verdachten, en minderjarigen veroordeeld voor vermogensdelicten met geweld en doodslag. Bij deze ernstige feiten is vanaf 2016 een (lichte) stijging zichtbaar tot in 2019.

Het percentage minderjarigen dat een gewelds-, vernielings-, drugs- of wapendelict rapporteert is in 2020 gelijk aan dat in 2015. Zelfgerapporteerde vermogensdelicten zijn toegenomen. Onder jongvolwassenen is sprake van een afname voor alle onderscheiden zelfgerapporteerde delicten. De daling in de geregistreerde criminaliteit in de jaren 2015-2020 geldt voor de meeste onderscheiden delicten, zowel bij minderjarigen als jongvolwassenen en bij verdachten en strafrechtelijke ouders. Met andere woorden, voor de meeste typen door politie en justitie geregistreerde jeugdcriminaliteit is sprake van een afname. Er zijn enkele uitzonderingen: vermogensdelicten, drugs- en wapendelicten, en ernstige feiten als doodslag en zware mishandeling door minderjarigen.

Het aandeel minderjarigen dat zelf een licht vermogensfeit rapporteert in 2020 is toegenomen ten opzichte van 2015. Het aandeel verdachten van een vermogensdelict onder minderjarigen en jongvolwassenen daalt tot 2019, neemt dan iets toe, maar in 2020 weer af. Het aandeel minderjarige strafrechtelijke ouders van een vermogensdelict laat in de jaren 2015 tot 2020 daarentegen een afname zien. Dit tezamen kan erop wijzen dat de toename van vermogensdelicten in zelfrapportage en onder verdachten in 2019 een toename betreft van lichte delicten die in een buitenstrafrechtelijk kader worden afgedaan. Zo neemt het aandeel Halt-afdoeningen onder met name 16- tot 18-jarigen ook in 2019 toe. Deze toename lijkt in 2020 niet door te zetten. Zo neemt het aandeel minderjarige verdachten van een vermogensdelict af en signaleert ook Halt in 2020 een afname (Halt, 2021).

Het aandeel jeugdigen dat een drugsdelict rapporteert is over de jaren 2015 tot 2020 stabiel. Het aandeel jeugdige verdachten betrokken bij een drugsmisdrijf is stabiel of licht dalend tot 2019, neemt in 2019 toe, en daarna weer af in 2020. Het aandeel strafrechtelijke daders van een drugsdelict onder jeugdigen is stabiel over de tijd, maar neemt in 2019 onder de 16- tot 18-jarigen toe. Het aandeel minderjarigen dat wapenbezit rapporteert is stabiel over de jaren 2015 tot 2020, maar het aandeel verdachten van een (vuur)wapenmisdrijf neemt van 2018 tot 2021 toe. Een mogelijke verklaring voor de toename in verdachten van drugs- en wapenmisdrijven afzonderlijk is dat de politie in 2019 delicten die verband met elkaar houden niet meer in één gezamenlijke, maar in afzonderlijke registraties registreert. Dit kan onder andere geleid hebben tot stijging van registraties van verdachten van drugs- als wapenmisdrijven apart, terwijl de incidenten mogelijk samenhangen.

Verder blijkt ook een lichte toename van het aantal jeugdige veroordeelden van vermogensdelicten met geweld en doodslag na 2016 tot 2020 en blijft het aantal minderjarigen veroordeeld voor zware mishandeling in deze tijd min of meer stabiel. Omdat het totale aandeel jeugdigen dat verdacht is van of veroordeeld wordt voor een geweldsmisdrijf afneemt, is er relatief ook sprake van een toename. Het is denkbaar dat dit samenhangt met de toename in verdachten van drugs- en (vuur-) wapendelicten in deze jaren.

Hierna wordt nog nader ingegaan op ontwikkelingen in het aandeel jeugdige verdachten en daders betrokken bij wapen- en ernstige geweldsdelicten.

Wapenbezit en -gebruik gerapporteerd door jongeren is stabiel over de tijd, terwijl politiecijfers een toename laten zien in jeugdige verdachten bij wapenincidenten in de jaren 2019 en 2020.

Door jongeren zelfgerapporteerd wapenbezit en -gebruik is over de tijd stabiel. Er blijkt vanaf 2018 een toename in minderjarige en jongvolwassen mannelijke verdachten van een (vuur)wapendelict. In 2019 ligt het niveau daarvan boven dat in 2017, en in 2020 neemt het aandeel verdachten van (vuur)wapens onder beide leeftijdsgroepen verder toe. De landelijke politiegegevens maken een onderscheid naar type wapen niet mogelijk. Met enige voorzichtigheid gesteld lijkt er vooral een (lichte) toename te zijn in betrokkenheid van jeugdige verdachten bij steekincidenten in de jaren 2017 tot en met half 2020 (Minister van Justitie en Veiligheid & Minister van Rechtsbescherming, 2020; Roks & Van den Broek, 2020). Voorzichtigheid is er omdat het registreren van steekincidenten in politiebronnen niet altijd op dezelfde manier gebeurt (Roks & Van den Broek, 2020). Over de jaren voor 2017 zijn geen vergelijkbare gegevens. Daardoor is het niet bekend of sprake is van een fenomeen dat zich eerder ook al voordeed of van toegenomen aandacht voor betrokkenheid van jeugdigen bij steekwapenincidenten vanwege de forse maatschappelijke impact. Ook aan het begin van deze eeuw maakten selecte groepen jongeren gebruik van wapens bij ernstige geweldsincidenten (Bervoets, 2012; Weijers et al., 2021).

De ernst van feiten in zaken van veroordeelde jongvolwassenen is in de periode 2015 tot 2020 stabiel. Onder minderjarige veroordeelde daders neemt de ernst van de feiten vanaf 2017 iets toe. Dit kan komen vanwege een relatieve toename van vermogensdelicten met geweld of doodslag, wat zich mogelijk weerspiegelt in de toename van korte vrijheidsstraffen. Desondanks zijn het aantal veroordelingen voor ernstige geweldsmisdrijven in jaren 2015 tot 2020 lager dan in de periode daarvoor.

Afgaand op politieregistraties zijn er geen aanwijzingen dat de ernst van de feiten door jeugdige verdachten toeneemt, met uitzondering van een toename in het aandeel verdachten van (vuur)wapenmisdriven en drugsdelicten. Daarnaast blijkt, ondanks de daling van het aantal jeugdige verdachten, dat het aantal en aandeel minderjarigen dat een Halt-afdoening krijgt stabiel is sinds 2012 en vanaf 2016 onder 16- tot 18-jarigen licht stijgt. Dit laatste wijst met name op een toename van vooral lichtere feiten onder de slinkende groep minderjarige verdachten.

De ernst van delicten in zaken afgedaan door OM en ZM laat, in termen van gemiddelde maximale strafdreiging, vanaf 2017 bij minderjarigen een lichte toename zien (hoofdstuk 4). Bij jongvolwassenen is deze ontwikkeling stabiel. Deze toename in ernst reflecteert zich mogelijk in de stijging van opgelegde korte vrijheidsstraffen onder minderjarigen (vrijheidsstraffen van maximaal drie maanden). Dit kan (deels) voortkomen uit de toename in het aandeel minderjarigen veroordeeld voor vermogensmisdriven met geweld en doodslag, en de stabilisering van daders veroordeeld voor ernstige mishandeling. Het aandeel van deze ernstige geweldsmisdriven neemt toe binnen de categorie strafrechtelijke daders. Doodslag neemt toe van 1,3% naar 2,1%, zware mishandeling van 5,5% naar 6,3% en vermogensmisdriven met geweld van 20,7% naar 28%. Ondanks deze recente toename van ernstige geweldsdelicten, ligt het niveau lager dan in de periode 2000 tot 2015.

De discrepantie in ontwikkeling in ernst op basis van politiegegevens en justitiecijfers laat zien dat in de loop van de jaren de politie en Halt relatief gezien steeds meer lichte feiten afhandelen, en dat rechters meer ernstige zaken afhandelen.

Het percentage zelfgerapporteerde daders van cyber- en gedigitaliseerde delicten is van 2015 op 2020 dalend. Het aantal door politie- en justitiegeregistreerde cyberverdachten en/of daders is relatief gering, maar er is wel een toename over deze periode. De complexiteit van cyberzaken van jeugdige daders lijkt toe te nemen.

Cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit worden gezien als een groeiend en blijvend maatschappelijk probleem. Cyberdelicten zijn delicten waar ICT middel en doelwit is, zoals hacken of DDoS-aanvallen uitvoeren. Gedigitaliseerde delicten zijn delicten waar ICT middel maar geen doelwit is, zoals online bedreigen of online aan- of verkoopfraude. Slachtofferschap van dit type misdriven onder de algemene populatie neemt in de jaren 2017 tot 2020 toe (CBS, 2020), ook onder minderjarigen. Het aantal jeugdigen dat verdachte is van cyber- of gedigitaliseerde criminaliteit, of daarvoor veroordeeld wordt, is zowel in absolute aantallen als relatief ten opzichte van alle jeugdigen beperkt. Er is een gat tussen het aantal jeugdigen dat zegt dader te zijn van een cyber- of gedigitaliseerd delict en het aandeel jeugdigen dat daarvan wordt verdacht of ervoor wordt veroordeeld (Beerthuizen, Sipma, & Van der Laan, 2020; Van der Laan, Beerthuizen, & Weijters, 2016).

Ruim één op de tien minderjarigen of jongvolwassenen rapporteert in het eerste kwartaal van 2020 daderschap van cyberdelinquentie over het voorafgaande jaar. Respectievelijk 11% en 7% van de minderjarigen en jongvolwassenen rapporteert in 2020 een gedigitaliseerd delict te hebben gepleegd. Onder de algemene populatie jeugdigen is het aandeel dat als verdachte van een cyber- of gedigitaliseerd delict met de politie in aanraking komt absoluut en relatief gering (0,02% in 2019; in 2019 is onder minderjarigen en jongvolwassenen respectievelijk 0,01% en 0,03% verdachte; zie hoofdstuk 7), evenals het aantal en aandeel dat is veroordeeld voor

een cyberdelict (minder dan 0,01% is veroordeeld als strafrechtelijk dader door OM/ZM; zie hoofdstuk 8).

De trends in daderschap van cybercriminaliteit laten in verschillende bronnen dan ook verschillende ontwikkelingen zien. Zelfrapportage van cyberdelinquentie neemt van 2015 tot 2021 af, onder zowel minderjarigen als jongvolwassenen. Strafrechtelijk daderschap van cybercriminaliteit door jeugdigen in absolute aantallen blijft gering, maar neemt wel toe (van 31 in 2015 naar 58 strafrechtelijke jeugdige daders in 2019). Daarnaast is er in de periode 2010 tot 2020 sprake van een verdubbeling van het aantal zaken van jeugdige daders van cybercriminaliteit dat voor de Meervoudige Kamer verschijnt. Dat kan wijzen op een toename in complexiteit van de zaken. Een mogelijke verklaring voor de verschillen in omvang van en trends over de tijd in cybercriminaliteit kan gelegen zijn in de aard en ernst van de feiten. In zelfrapportage gaat het vooral over lichtere en minder ernstige vormen van cybercriminaliteit, terwijl de aard van de delicten naarmate ze verder in het strafstelsel worden afgedaan ernstiger en complexer is. Over de tijd kan er een afname zijn in lichtere feiten, terwijl meer ernstige feiten mogelijk toenemen, of in ieder geval meer in beeld komen bij politie en justitie. In het afgelopen decennium is er immers ook meer ingezet op opsporing en vervolging van cybercriminaliteit.

Het percentage minderjarigen en jongvolwassenen dat een gedigitaliseerd delict rapporteert, is in 2020 lager dan in 2015. In de jaren 2015-2020 is slechts een klein aantal jeugdigen veroordeeld voor een gedigitaliseerd delict. Onder minderjarigen is sprake van een toename, onder jongvolwassenen is het aantal strafrechtelijke daders veroordeeld voor een gedigitaliseerd delict afgenomen.

De politieregistratie op basis van de standaardclassificaties van delicten maakt het niet mogelijk ontwikkelingen over de tijd vast te stellen, omdat de wijze van registreren van cyber- en gedigitaliseerde delicten in politieregistraties in 2015 niet gelijk is aan die in 2019 (Beerthuizen et al., 2020; Boekhoorn, 2019). De landelijke cybercrime query (LCQ) brengt daar mogelijk verandering in (zie hoofdstuk 7). Hoewel op basis van de LCQ geen zicht is op ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten van cybercriminaliteit over periode 2015-2020, zijn er al wel voorlopige aantallen beschikbaar over 2019 en de eerste helft van 2020. Daaruit blijkt dat in de eerste helft van 2020 evenveel registraties waren van cybercriminaliteit waarbij een verdachte werd gevonden als in heel 2019 (rond de 900 registraties en rond de 800 unieke verdachten). In beide tijdseenheden is in ongeveer de helft van de registraties een jeugdige verdachten (12 tot 23 jaar) betrokken. Het gaat bij jeugdigen in het merendeel om verdachten van online fraude of oplichting (fraude met bankgegevens/internetbankieren, ook bekend als phishing), gevolgd door afpersing of chantage (sextortion). Als de registratie van cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit door de politie en de LCQ over de tijd consistent blijft worden toegepast (dat wil zeggen op gelijke wijzen en overal op dezelfde manier ingevoerd) kan het een behulpzaam instrument zijn om ontwikkelingen over de tijd te signaleren.

Op basis van vonnissen lijkt verandering in crimescript van jeugdige daders van cybercriminaliteit: van meer pure vormen van cybercriminaliteit naar verwevenheid van cyber- en traditionele criminaliteit.

In criminaliteitsstatistieken voortkomend uit enquêtes naar slachtoffer- en daderschap, en uit politie-/justitiecijfers, worden gedigitaliseerde- en cyberdelicten als afzonderlijke categorieën gerapporteerd naast traditionele offline delicten. Analyses van vonnissen van jeugdige cyberdaders in deze MJC laten zien dat deze wijze van

rapporteren de werkelijkheid tekort doet (zie hoofdstuk 8). Binnen een zaak blijken cyberfeiten in toenemende mate verweven te zijn met traditionele feiten. Cyberfeiten kunnen daarbij gebruikt worden als opstap naar een traditioneel feit, al dan niet digitaal gepleegd (bijvoorbeeld afpersing na een DDoS-aanval of [ver]koopfraude na hacken). Anderzijds signaleren we ook zaken tegen jeugdige cyberdaders waarbij traditionele feiten voorafgaan aan een cyberdelict (zoals phishing, alsook bedreigen met een vuurwapen om inlogcodes van iemands account te krijgen en die vervolgens daarmee te hacken). Politieregistraties van cyberincidenten laten een vergelijkbaar beeld van verwevenheid van cyber- en gedigitaliseerde delicten zien (zie hoofdstuk 7).

Uit vonnissen lijkt een verandering in het crimescript bij jeugdige daders van cybercrime in de periode 2010 tot 2020: van zaken met meer pure vormen van cybercriminaliteit naar meer gemengde vormen, waarbij zowel gedigitaliseerde als traditionele criminaliteit voorkomt. De verwevenheid wordt vooral gevonden in zaken die door de meervoudige kamer worden afgehandeld en betreft daarmee meer complexe zaken. Het is niet bekend of deze verwevenheid ook geldt voor zaken die eerder in de keten worden afgedaan. Ook is het de vraag of door de selectie van zaken (dat wil zeggen alleen jeugdige daders waarvan de zaken bij de rechter komen) over de tijd sprake is toenemende verwevenheid. Ook in ander onderzoek, namelijk naar georganiseerde criminaliteit in de cyberwereld, wordt verwevenheid gesignaleerd (Leukfeldt, Kleemans, & Stol, 2016). Inzicht in mogelijk veranderende crimescripts van jeugdige cyberdaders is relevant, omdat dergelijke complexere en meer verweven zaken niet alleen meer expertise van OM en ZM vragen en een andere manier van afdoen, maar het vraagt ook een andere aanpak in interventies voor de daders en hulp bij slachtoffers.

Er is geen merkbare verplaatsing van daderschap naar de digitale wereld. Wel biedt de digitale wereld een extra gelegenheidsstructuur voor dader- en slachtofferschap onder jongeren. Slachtofferschap van hacken onder minderjarigen neemt toe.

De cijfers bieden geen aanleiding om te veronderstellen dat de jeugdcriminaliteit zich verplaatst naar de digitale wereld. Wel biedt de digitale wereld een extra gelegenheidsstructuur waar jeugdigen delicten plegen en ondervinden (de iGen; Twenge, 2017). Dit is te zien in de verschijningsvormen van cybercriminaliteit onder jeugdige verdachten, en ook in de eerder besproken verwevenheid van cyber- en traditionele delicten in vonnissen van cyberdaders. Uit de analyse van politieregistraties blijkt dat jeugdigen, in vergelijking met 23-jarigen en ouder, relatief vaker betrokken zijn bij fraude, oplichting, chantage, afpersing, digitale smaad, laster en bedreigingen gericht op vrienden of kennissen.

Tot slot, onder minderjarigen is sprake van een afname in slachtofferschap van alle traditionele vormen van criminaliteit (d.w.z., diefstal, bedreiging en geweld), maar zelfgerapporteerd slachtofferschap van hacken neemt in 2020 onder minderjarigen juist toe ten opzichte van 2015 en slachtofferschap van online fraude laat een stijgende maar niet significante tendens zien (hoofdstuk 2).

Ontwikkelingen door en na de strafrechtelijke keten

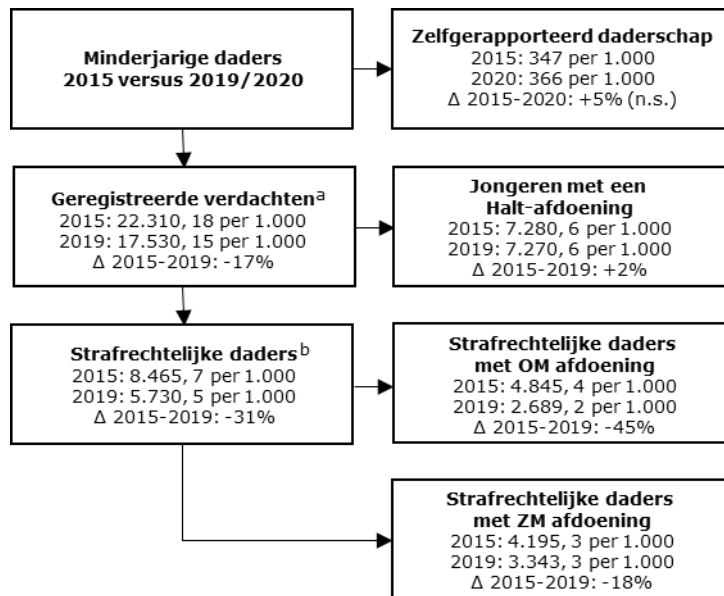
Een aanzienlijk deel van de delicten gepleegd door jeugdigen speelt zich in het verborgene af en wordt noch door slachtoffers, politie of justitie gesignaleerd. Zo is

het percentage delicten gemeld door slachtoffers dat door de politie wordt opgehelderd voor traditionele delicten gemiddeld 29% in 2019 (Smit & Kessels, 2020) en voor cybercriminaliteit tussen de 5-10% (Boekhoorn, 2019).¹ Dit maakt duidelijk dat maar een beperkt deel van daders bij politie en justitie als verdachte of strafrechtelijk dader in beeld komt. Dat is een van de redenen waarom er in de MJC meerdere bronnen worden gebruikt om het fenomeen 'jeugdcriminaliteit' in beeld te krijgen, waarbij we ons vooral richten op individuen en minder op delicten. Smit et al. (2018) lieten recent ook zien dat er voor meerdere typen delicten sprake is van een groot dark number.

Er is een duidelijke trechterwerking (of filtering) vanaf dader, via verdachte naar door justitie veroordeelde dader. In figuur 2 wordt het aantal en aandeel minderjarigen dat een delict rapporteert, verdachte is bij politie of veroordeeld is als dader door justitie door de keten heen gegeven, waarbij een vergelijking wordt gemaakt tussen 2015 en 2019/20. Daaruit blijkt een fors gat tussen het aandeel minderjarigen dat een (traditioneel) delict rapporteert en het aantal minderjarigen dat als verdachte daarvan wordt geregistreerd, of als dader wordt gesanctioneerd door het OM of de ZM. Deze trechterwerking is ook aanwezig bij jongvolwassenen (niet getoond in figuur; zie hoofdstuk 2, 3 en 4 voor de cijfers).

¹ Het betreft hier het ophelderingspercentage. Dat is het aantal misdrijven met een plausibele verdachte gedeeld door het totale aantal geregistreerde misdrijven. Daarbij is variatie naar type delict. Delicten voortkomend uit eigen opsporing hebben hogere ophelderingspercentages, zoals (vuur)wapenmisdrijven en drugs misdrijven (>90%) en (ernstige) geweldsmisdrijven of seksuele misdrijven (<60%). Met name delicten waar jongeren relatief vaak bij betrokken zijn als vernielen, openbare orde of vermogensdelicten kennen lage ophelderingspercentages (respectievelijk 27% en 17%). Wat betreft ontwikkelingen over de tijd is sprake van een lichte stijging van het ophelderingspercentage, met name bij drugs-, (vuur)wapen- en vermogensmisdrijven en vernielingen (Smit & Kessels, 2020).

Figuur 2 Filtering minderjarige zelfgerapporteerde daders, verdachten, strafrechtelijke daders en sancties vanaf populatie vervolgens door politie- en justitieketen, 2015 vergeleken met 2019/2020*

^a Het betreft hier door de politie geregistreerde verdachten. Een deel van deze verdachten wordt niet aangehouden en vervolgd, waardoor ook geen afdoening door Halt of door OM of ZM volgt. Dat verklaart ook waarom er meer geregistreerde verdachten zijn dan opgeteld jongeren met een Halt-afdoening en strafrechtelijke daders. Daarnaast hoeven niet alle verdachten in hetzelfde jaar als de verdenking veroordeeld te worden, waardoor ook discrepanties in aantallen verdachten en veroordeelden binnen hetzelfde jaar kunnen optreden.

^b Een dader kan in één jaar meerdere afdoeningen van OM of ZM krijgen. Dat verklaart waarom er minder strafrechtelijke daders zijn dan opgeteld daders met OM en met ZM-afdoening.

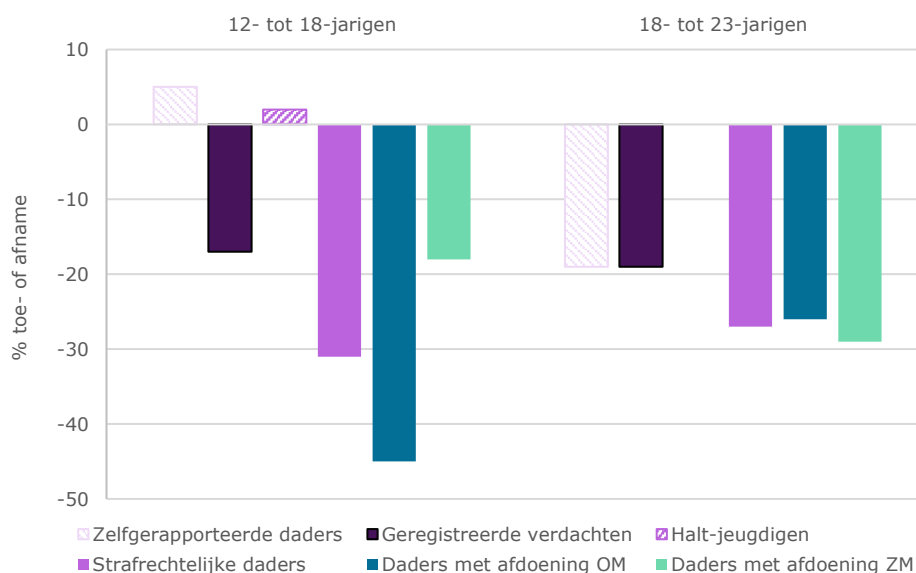
* Het verschil tussen de jaren is berekend op de relatieve aantallen zodat gecorrigeerd is voor bevolkingsomvang.

Bron: MZJ (zelfrapporteerd daderschap), BVH (geregistreerde verdachten), AuraH (HALT) en OBJD (strafrechtelijke daders)

In de periode 2015-2020 is het verschil tussen zelfgerapporteerde jeugddelinquentie en geregistreerde verdachten en strafrechtelijk daders vooral toegenomen bij minderjarigen, maar niet bij jongvolwassenen (figuur 3). Daar waar het aandeel minderjarigen dat zegt een delict te hebben gepleegd gelijk is gebleven (de toename van 5% is niet significant), is het aandeel minderjarigen dat verdachte is van een misdrijf afgenomen met 17% en dat als strafrechtelijke dader door justitie is gesanctioneerd nog sterker gedaald, namelijk met 31%. Hierbij zit de sterke afname vooral in het aantal strafrechtelijke minderjarige daders met een OM-afdoening (van 4,0 naar 2,2 per 1.000 leeftijdsgenoten; een afname van 45%). Voor een deel is deze daling te verklaren doordat meer zaken van minderjarigen buiten het strafrecht om worden afgedaan, bijvoorbeeld doordat de officier van justitie een minderjarige naar Halt verwijst voor een Halt-plus straf.

Onder jongvolwassenen is de afname in zelfgerapporteerde delinquentie over de tijd vergelijkbaar met de afname in geregistreerde verdachten, maar minder sterk dan de afname in het aandeel strafrechtelijk daders (een afname van respectievelijk 19%, 19% en 27%).

Figuur 3 Procentuele veranderingen in aandeel zelfrapportage daders, verdachten, strafrechtelijk daders en afdoeningen, 2019/2020 vergeleken met 2015, per 1.000 minderjarigen/jongvolwassenen

Noot. 18- tot 23-jarigen kunnen geen Halt-afdoening krijgen.

Bron: MZJ (zelfrapporteerd daderschap), BVH (geregistreerde verdachten), AuraH (HALT) en OBDJ (strafrechtelijke daders)

Een vergelijkbare trendbeschrijving van de trechterwerking is voor cyber- en gedigitaliseerde delicten voorsnog lastig te maken, omdat niet voor beide jaren adequate cijfers beschikbaar zijn. Eerder werd al aangegeven dat onder de jeugdigen in 2020 ruim een op de tien zegt een cyberdelict te hebben gepleegd, en dat het aandeel jeugdigen dat verdacht is van een cyberdelict lager ligt dan 0,02% en het aandeel veroordeelde jeugdigen voor een cyberdelict beneden de 0,01%.

In de tijd is een afname te zien in het percentage jongeren dat een cyberdelict rapporteert en een stijging in het aantal jeugdigen dat is veroordeeld voor een cyberdelict. Zoals gezegd bieden politiecijfers voorsnog niet de mogelijkheid een goede vergelijking over de tijd te maken. Ondanks de afname in zelfgerapporteerd daderschap en de toename van het aantal minderjarigen dat is veroordeeld voor een cyberdelict, blijft er nog steeds een groot gat met verdachten en strafrechtelijk daders van dit feit. Hoewel cyber- en gedigitaliseerde delicten door sommigen het delict van de toekomst worden genoemd, wat op basis van slachtofferschap en zelfrapportage van daderschap ook terecht kan zijn, komen daders daarvan nog maar beperkt met politie (en daarna justitie) in aanraking. Daders zijn of moeilijk op te sporen, mogelijk niet woonachtig in Nederland, of slachtoffers ervaren voorsnog niet dat ze slachtoffer zijn, of doen nauwelijks aangifte.

In de periode 2015 tot 2021 zijn er verschillen in ontwikkelingen naar type afdoeningen. Halt-afdoeningen wegens een misdrijf nemen van 2016 tot 2020 toe onder 16- tot 18-jarigen. OM-afdoeningen tegen minderjarigen nemen harder af dan afdoeningen door de rechter. ZM-afdoeningen zijn overwegend stabiel of dalend over de tijd, met uitzondering van een lichte toename van korte vrijheidsstraffen bij minderjarigen en enkele maatregelen.

Het aandeel minderjarigen dat wegens een misdrijf een Halt-afdoening krijgt, is in de jaren 2005 tot 2011 afgenomen en sinds die tijd stabiel tot aan 2020. Onder de 16- tot 18-jarigen is echter vanaf 2016 een toename in het aantal en aandeel Halt-afdoeningen. In 2020 is het aantal verwijzingen naar Halt fors afgenomen, wat mede komt door de COVID-19-maatregelen (met uitzondering van verwijzingen wegens overtreden COVID-19-maatregelen; Halt, 2021).

Het aantal jeugdigen per 1.000 leeftijdsgenoten waartegen een strafzaak door het OM of de ZM is afgedaan daalt sinds 2007 jaarlijks, ongeacht leeftijdsgroep. Onder de 16- tot 18-jarigen vlakt de daling in de laatste twee jaren af. Het aantal zaken dat door de rechter tegen minderjarigen is afgedaan, daalt minder hard dan het aantal door het OM afgedane zaken. Een deel van de toename van Halt-afdoeningen en daling van OM-afdoeningen is te verklaren doordat de officier van justitie bij first offenders meer gebruikmaakt van zijn of haar discretionaire bevoegdheid en eerder kiest voor een Halt-afdoening dan voor een afdoening via het jeugdstrafrecht (Halt, 20 februari 2020). Dit wijst ook op een toegenomen aandacht voor de buitenstrafrechtelijke afdoening van delicten door minderjarigen.

De ZM-afdoeningen laten over de jaren ook een afname zien, met uitzondering van enkele zwaardere vrijheidsbeperkende en –benemende sancties. Het aandeel gedragsbeïnvloedende maatregelen (GBM) onder minderjarigen laat een lichte stijging zien, het aandeel Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen (PIJ)-maatregelen is stabiel. Beide maatregelen komen echter in absolute aantallen weinig voor (in 2019 komt de GBM 20 keer voor, de PIJ-maatregel 49 keer; zie hoofdstuk 4). Van de vrijheidsstraffen (jeugddetenties) laat de korte variant tot en met drie maanden een lichte stijging zien.

Het percentage minderjarige daders met een jeugdreclasseringstraject op het moment van veroordeling is in de jaren 2015 tot 2020 relatief stabiel bij boetes en taakstraffen, maar afnemend bij degenen met een vrijheidsstraf.

Het percentage minderjarige veroordeelden met een jeugdreclasseringstraject is relatief het hoogst onder degenen met een vrijheidsstraf en het laagst onder degenen met een boete. Deze rangorde verandert niet over de tijd. Het percentage daders met een jeugdreclasseringstraject onder minderjarigen die zijn veroordeeld met een vrijheidsbenemende sanctie neemt in de jaren 2015 tot 2020 af. Dit betreft zowel de onvoorwaardelijke als voorwaardelijke vrijheidsbeneming. Het aandeel minderjarigen met een jeugdreclasseringstraject onder de taakgestraften is eerst gedaald en neemt in 2019 iets toe, bij degenen met een boete is dit aandeel stabiel (hoofdstuk 5).

In vergelijking met leeftijdsgenoten in de algemene populatie is het percentage verdachten en veroordeelden dat (op termijn) onderwijs volgt lager en het percentage met een (actief of passief) inkomen hoger.

Minderjarige verdachten en veroordeelden die zijn vergeleken met hun leeftijdsgenoten in de algemene populatie blijken in de jaren na hun verdenking/veroordeling minder vaak schoolgaand/studerend, en vaker een actief of passief inkomen te hebben. Voor deze leeftijdsgroep is echter op het moment van verdenking of veroordeling niets te zeggen over de situatie inkomen/onderwijs op basis van de gebruikte bronnen. Jongvolwassen verdachten en veroordeelden (18- tot 23-jarigen) zijn in vergelijking met hun leeftijdsgenoten uit de populatie op moment

van verdenking/veroordeling minder vaak schoolgaand/studerend en hebben vaker een actief of passief inkomen.

De samenstelling van de populatie van verdachten en veroordeelden verandert wat betreft onderwijs en inkomen in de jaren 2015, 2017, 2019. Zo zijn in 2019 onder verdachten en veroordeelden (16- tot 18- en 18- tot 23-jarigen) relatief minder schoolgaanden/studerenden, en meer jongvolwassenen met actief inkomen dan in 2015. Het aandeel jongvolwassen verdachten en veroordeelden met een passief inkomen neemt echter af. De resultaten wijzen erop dat jeugdigen die zijn gesanctioneerd een relatief ongunstigere schoolsituatie hebben, zowel op het moment dat ze worden gesanctioneerd als in de jaren erna. Deze situatie is in 2019 onder jeugdige verdachten en veroordeelden minder gunstig geworden (hoofdstuk 5).

Politierecidive is onder minderjarige veroordeelden hoger dan onder minderjarige verdachten of onder jongvolwassen verdachten of veroordeelden. De politierecidive laat een relatief stabiele trend over de tijd zien.

Onder de minderjarigen komt ongeveer een op de drie verdachten tijdens de twee opeenvolgende kalenderjaren opnieuw met politie in aanraking wegens een misdrijf (politierecidive; hoofdstuk 5). Onder de minderjarige veroordeelden komt ongeveer 45% in deze periode opnieuw met de politie in aanraking. In de jaren 2015 tot 2019 is relatief weinig verandering in deze aandelen.

Onder de jongvolwassenen komt één op de drie verdachten binnen twee kalenderjaren opnieuw in aanraking met de politie. Bij de veroordeelde jongvolwassenen zijn deze percentages vergelijkbaar. In de jaren 2015 tot 2019 veranderen deze percentages weinig. De politierecidive in het eerste twee jaren na verdenking/veroordeling is zowel onder verdachten als veroordeelden over de jaren 2015 tot 2019 relatief constant.

Minderjarigen die zijn veroordeeld wegens een misdrijf komen daarna vaker met de politie in aanraking dan degenen die enkel verdachte zijn geweest. Dit bevestigt het beeld dat degenen die op minderjarige leeftijd worden veroordeeld een grotere kans hebben te persisteren in hun delinquente gedrag. Hierbij merken we overigens wel op dat er voor de trends over de tijd gebruik is gemaakt van ruwe gegevens zonder te corrigeren voor veranderingen in achtergrondkenmerken die ook recidive kunnen beïnvloeden.

Conclusie

In deze MJC zijn ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit (10- tot 23-jarigen) in de periode 2000 tot 2021 beschreven, met de nadruk op ontwikkelingen in de jaren 2015 tot 2020 en een eerste doorkijk naar ontwikkelingen in 2020 wat betreft zelfrapportage (eerste kwartaal) en verdachten (voorlopige cijfers voor heel 2020).

Het niveau van de jeugdcriminaliteit ligt in de jaren 2015-2020 lager dan in de vijftien jaren daarvoor, ongeacht het type bron. Lichtere vormen van jeugdcriminaliteit op basis van zelfrapportage namen tot 2015 af, maar zijn in 2020 onder minderjarigen op een gelijk niveau gebleven. Waar vanaf 2007/2008 jaarlijks een afname was te zien in de door politie geregistreeerde jeugdcriminaliteit stagneerde deze afname in 2018 en 2019, maar zet in 2020 weer door. De door justitie geregistreeerde jeugdcriminaliteit is in 2019 wel afgenomen. Het is dan ook te vroeg om

conclusies te trekken over of de daling continueert, stagneert of stopt. Daarvoor is het nodig dat de ontwikkelingen meerdere jaren op rij eenzelfde trend laten zien. Daarbij komt dat 2020 vanwege de COVID-19-maatregelen niet representatief is voor ontwikkelingen over langere termijn. De recente ontwikkelingen in criminaliteit onder minderjarigen corresponderen wel met de stagnerende daling van risicogedrag onder minderjarigen in het algemeen, zoals ge- en misbruik van alcohol, roken en cannabisgebruik (Rombouts et al., 2020).

Hoewel de sterkte van de daling varieert, is onder de meeste onderscheiden bevolkingsgroepen de criminaliteit in 2019 en 2020 lager dan in 2015. Dit geldt ook voor de meeste buurten in Nederland en voor de meeste typen delicten. Nederland staat niet alleen in de daling in de jeugdcriminaliteit: ook in andere landen (met name in West-Europa) neemt de (geregistreerde) jeugdcriminaliteit af. Er zijn echter ook uitzonderingen op deze afname die zich met name in de meer recente jaren voordoen.

Ten eerste zien we in de meest recente periode een mogelijk stagnerende daling in enkele lichtere vormen van jeugdcriminaliteit die buiten het strafrecht blijven. Het betreft daarbij zelfgerapporteerd daderschap en verdachten van vooral lichte vermogensfeiten. Ook het aandeel Halt-jeugdigen neemt van 2016 tot 2020 met name onder 16- tot 18-jarigen toe, hoewel in 2020 er weer sprake is van een afname.

Ten tweede signaleren we in recente jaren een toename in betrokkenheid van jeugdigen bij enkele ernstige delicten die in het strafrecht worden afgedaan. Er is een toename in het aandeel mannelijke jeugdige verdachten van (vuur)wapenincidenten in de periode 2017 tot 2021, waarbij het vooral (maar niet alleen) steekincidenten lijken te betreffen. Ook nam in 2019 het aandeel verdachten van drugsdelicten toe, gevolgd door een afname in 2020. Dit kan samenhangen met de toegenomen aandacht voor dergelijke criminaliteit of met veranderingen in de wijze van incidentenregistratie door de politie. Ook neemt vanaf 2017 onder minderjarigen het aantal en aandeel strafrechtelijke daders van ernstig geweld als vermogensdelicten met geweld en doodslag iets toe en stabiliseert daderschap van zware mishandeling. De toename van korte vrijheidsstraffen bij 16- tot 18-jarigen kan hier mogelijk een reflectie van zijn. Mogelijk is er een samenhang waarbij dealen in drugs, wapengebruik en ernstig geweld zich concentreert bij specifieke groepen jongeren (zie ook Weijers et al., 2021), maar vanwege de aparte registratie van dit type feiten in de systemen is dit (vooralsnog) niet duidelijk. Hoewel het absoluut gezien om kleine aantallen gaat, betreft het wel ernstige misdrijven en is daarmee een zorgelijke ontwikkeling.

Ten derde laat zelfgerapporteerde cybercriminaliteit door jeugdigen in het algemeen weliswaar een afname zien, slachtofferschap daarvan onder minderjarigen neemt wel toe (wat ook het geval is bij volwassenen; CBS, 2020). De uitzondering is dat zelfgerapporteerde cyberdelinquentie door jongens en minderjarigen van Nederlandse achtergrond in 2020 niet verschilt van 2015. Ook neemt het aantal strafrechtelijke daders van cybercriminaliteit toe, hoewel dat nog steeds een klein aantal betreft. De zaken van deze daders zijn over het algemeen complexe zaken waarbij steeds meer sprake lijkt te zijn van verwevenheid van cybercriminaliteit met traditionele criminaliteit. De digitale wereld biedt voor jeugdigen een extra gelegenheidsstructuur om betrokken te raken bij criminaliteit (als dader of als slachtoffer).

In de afdoeningen van (minderjarige) jeugdcriminaliteit wordt voor de meest recente jaren een beweging gezien richting buitenstrafrechtelijke afhandeling, maar

ook dat meer complexe zaken resteren voor OM en ZM. Het merendeel van de strafrechtelijke afdoeningen door OM en ZM laten in de periode tot 2020 een daling zien. De parallel lopende stabilisatie van het aantal Halt-jeugdigen en de sterke afname van het aantal OM-afdoeningen suggereert een toenemend gebruik van de discretionaire bevoegdheid van de officier om jongeren naar Halt te verwijzen met de invoering van Halt-plus afdoening (*Staatscourant*, 25 maart 2014). Hierdoor blijft de instroom naar Halt relatief hoog, terwijl het aantal OM-afdoeningen (verder) daalt. Dit laat zien dat buitenstrafrechtelijke afdoeningen steeds vaker relevant worden geacht voor misdrijven gepleegd door minderjarigen (niet alleen het doorsturen van first offenders naar Halt, maar denk ook aan de pilots voor de politie-reprimande). Het suggereert ook dat de zaken die dan nog resteren voor OM en ZM met name meer ernstigere of complexere zaken zijn. Dit is ook deels terug te zien in de toename van de ernst van strafzaken tegen minderjarigen en toenemende verwevenheid van cybercriminaliteit met traditionele criminaliteit. Dit heeft gevolgen voor de werklast en inzet van officieren en rechters op deze dossiers. Kwalitatieve analyses van vonnissen over de tijd, ook van traditionele feiten, kan hier meer zicht op bieden.

Ondanks de algemene daling blijft het percentage jeugdigen dat na een politiecontact of veroordeling opnieuw met de politie in aanraking komt over de jaren 2015 tot 2020 relatief stabiel. Dit kan erop wijzen dat de algemene daling in jeugdcriminaliteit in de periode 2010 tot 2021 vooral laat zien dat steeds minder jeugdigen beginnen met een criminele carrière, maar dat het niet zo makkelijk is om te stoppen als ze eenmaal zijn ingestapt (Farrell, Tilley, & Tseloni, 2014). Evenzogoed kan het zijn dat bekenden van politie of justitie 'makkelijker' in beeld blijven of sneller weer in beeld komen.

Ook zien we dat het percentage minderjarigen dat tijdens de veroordeling van een (on)voorwaardelijke vrijheidsstraf een jeugdreclasseringstraject heeft, afneemt in de jaren 2015, 2017 en 2019. Daartegenover is eenzelfde (sterke) afname niet merkbaar voor minderjarigen met een boete of taakstraf. Vanuit een pedagogisch perspectief op het jeugdstrafrecht is dit een zorgelijke ontwikkeling, aangezien juist de zwaarste categorie baat kan hebben bij jeugdreclassering. Wat hier precies aan de hand is en of dit samenhangt met problemen in beschikbare jeugdzorg voor jeugdige daders vanwege de decentralisatie is niet bekend (zie hierover ook Van der Laan, Zeijlmans, & Beerthuizen, 2021).

Tot slot, in de MJC is een multibronnen en -methode benadering gebruikt waarin zowel door politie en justitie geregistreerde criminaliteit, als door jongeren zelf-gerapporteerde criminaliteit wordt meegenomen. Hierdoor is een breed overzicht van ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit verkregen. De resultaten zijn daarmee minder beïnvloed door selectiviteit die ontstaat in afzonderlijke bronnen. Criminaliteit, ook jeugdcriminaliteit, is immers een fenomeen dat zich verborgen houdt en waarbij sprake is van een (onbekend groot) dark number (Smit et al., 2018). Een aanzienlijk deel wordt niet door politie en justitie opgehelderd, hoewel daarin ook verschillen naar type delict zijn (Smit & Kessels, 2020; Smit et al., 2003) en dat is weer afhankelijk van prioriteiten in beleid, opsporing en vervolging. Door de triangulatie van bronnen biedt de MJC relevante informatie voor beleid over de maatschappelijke ontwikkelingen in het fenomeen jeugdcriminaliteit onder diverse bevolkingsgroepen en regio's in Nederland.

Uit de cijfers blijkt dat het aantal en aandeel Nederlandse jeugdigen dat betrokken is bij criminaliteit in de periode 2015 tot 2020/2021 lager is dan in de vijftien jaren daarvoor. Er zijn aanwijzingen dat de (jaarlijkse) daling ingezet vanaf 2007/2008

stagneerde in 2018/2019, evenals dat er een recente en lichte toename van ernstigere vormen van jeugdcriminaliteit is te zien. In 2020 laten de meeste vormen van jeugdcriminaliteit weer een afname zien, hoewel dit jaar vanwege de COVID-19-maatregelen een apart jaar is met mogelijk zijn eigen (periode) effect op de jeugdcriminaliteit. Dat jaar is daarmee ook niet representatief voor ontwikkelingen op langere termijn. Het is dan ook te vroeg om te constateren dat de jarenlange daling van de jeugdcriminaliteit is gestopt, gestagneerd of omgeslagen. Verder zijn er geen aanwijzingen dat de jeugdcriminaliteit in het algemeen over de langere termijn ernstiger wordt. Eerder signaleren we dat van de afnemende groep jeugdige daders relatief meer verdachten in een buitenstrafrechtelijk kader een afdoening krijgen, waarbij het om lichtere vormen van criminaliteit gaat. Op de korte termijn (vanaf 2017) is er wel een lichte toename in jeugdcriminaliteit die afgedaan wordt door het OM en de ZM. Het gaat daarbij om ernstige geweldsincidenten waar mogelijk drugs en wapens in het spel zijn, of waarin sprake is van complexe cybercriminaliteit die verweven is met traditionele vormen van criminaliteit. Aangezien het feiten met grote impact betreft, is het reden om hier goed zicht op te houden. Tegelijkertijd is in de afgelopen jaren vanuit een focus op ondermijning en cybercriminaliteit ook meer prioritering voor dit type feiten gekomen en is er bij de politie een registratieverandering geweest waarna delicten die met elkaar verband houden niet meer in één, maar in afzonderlijke registraties worden geregistreerd.

Literatuur

- Andersen, L.H., Tegner Anker, A.S., & Andersen, S.H. (2016). A formal decomposition of declining youth crime in Denmark. *Demographic Research*, 35, 1303-1316.
- Beerthuizen, M.G.C.J., Sipma, T., & Laan, A.M. van der (2020). *Aard en omvang van dader- en slachtofferschap van cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit in Nederland*. Den Haag: WODC. Cahier 2020-15.
- Bervoets, E. (2012). *Vlindermessen en djonko's*. Den Haag: Boom Lemma.
- Boekhoorn, P. (2019). *De aanpak van cybercrime door regionale eenheden van de politie. Van intake van cybercrime naar opsporing en vervolging*. Den Haag: Politie en Wetenschap.
- CBS (2020). *Veiligheidsmonitor 2019*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Farrell, G., Tilley, N., & Tseloni, A. (2014). Why the crime drop? In M. Tonry (red.), *Crime and Justice*, vol. 43 (pp. 421-490). Chicago: University of Chicago press.
- Fernández-Molina, E., & Gutiérrez, R. B. (2020). Juvenile crime drop: What is happening with youth in Spain and why? *European Journal of Criminology*, 17(3), 306-331.
- Halt (20 februari 2020). *Jaarverslag Halt 2019: stijging Halt-verwijzingen*. Geraadpleegd op 1 maart 2021, van: www.halt.nl/actueel/jaarverslag-halt-2019-stijging-aantal-halt-verwijzingen
- Halt (2021). *De highlights van Halt 2020*. Utrecht: Stichting Halt.
- Ham, T. van, Bervoets, E., Scholten, L., & Ferwerda, H. (2017). *Realiteit of registratie-effect. De invloed van registratie-effecten op de daling in de jeugdcriminaliteit*. Arnhem: Beke.
- Laan, A.M. van der, Beerthuizen, M.G.C.J., & Weijters, G. (2016). Jeugdige daders van online-criminaliteit. *Cahier Politiestudies*, 41(4), 145-168.
- Laan, A. M. van der, Zeijlmans, K., & Beerthuizen, M. G. C. J. (2021). *Evaluatie van het adolescentenstrafrecht: Een multicriteria evaluatie*. Den Haag: WODC. Cahier 2021-6.
- Leukfeldt, E.R., Kleemans, E., & Stol, W.P. (2016). Cybercriminal networks, social ties and online forums. Social ties versus digital ties within phishing and malware

networks. *British Journal of Criminology*, 57(3), 704-722. doi: <https://doi.org/10.1093/bjc/azw009>

- Minister van Justitie en Veiligheid, & Minister van Rechtsbescherming. (2020). *Actieplan Wapens en Jongeren: Bijlage bij TK brief actieplan wapens en jongeren*. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Roks, R.A., & Van den Broek, J.B.A. (2020). *Cappen voor clout? Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld in het digitale tijdperk*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Rokven, J., Beerthuizen, M.G.C.J., & Van der Laan, A.M. (2018). Internationale ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit. In A.M. van der Laan & M.G.C.J. Beerthuizen (red.), *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017* (pp. 97-116). Den Haag: WODC/CBS. Cahier 2018-1.
- Rombouts, M., Van Dorsselaer, S., Scheffers-van Schayck, T., Tuithof, M., Kleinjan, M., & Monshouwer, K. (2020). *Jeugd en riskant gedrag 2019: Kerngegevens uit het Peilstationsonderzoek Scholieren*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Smit, P., Ghauharali, R., Veen, H.C.J. van de, Willemsen, F., Steur, J., Velde, R.A. te, [...] Bongers, F. (2018). *Tasten in het duister*. Den Haag: WODC. Cahier 2018-21.
- Smit, P., & Kessels, R.J. (2020). Misdrijven en opsporing. In R.F. Meijer, S.W. van den Braak, & R. Choenni (red.), *Criminaliteit en Rechtshandhaving 2019* (pp. 52-57). Den Haag: WODC/CBS.
- Smit, P., Van Tulder, F.P., Meijer, R.F., & Groen, P.P.J. (2003). *Het ophelderingspercentage nader beschouwd*. Den Haag: Boom. Onderzoek en beleid 213.
- Staatscourant* (25 maart 2014). Nr. 8284. Richtlijn en kader strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Twenge, J.M. (2017). *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more rolerant, less happy- and completely unprepared for adulthood* and what that means for the rest of us*. New York: Atria.
- Weijers, I., Ferwerda, H., & Roks, R. A. (2021). Verharding van de jeugdcriminaliteit: Het probleem van potentiële doorgroeiers. *Nederlands Juristenblad*, 8-1-2021(1), 14-20.